

DÁVID BEÁTA

Bevezető

Magyarországon a network-szemlélet, a kapcsolathálózatban való gondolkodás és annak szisztematikus kutatása még a kilencvenes évek elején is viszonylag szűk keretek között mozgott, és tudományos igényvel kevesen¹ foglalkoztak a témával. Személyes tapasztalataim alapján mondhatom, hogy abban az időben a nemzetközi (főleg amerikai) tudományos életben sem volt ez nagyon másképp. 1996-ban, életem első Sunbelt² konferenciáján egy kb. 150 fős, mondhatni „baráti” társaságba csöppentem bele: lelkes, zömében szociológus csoport, néhány pszichológussal, közgazdással, matematikussal, statisztikussal és antropológussal kiegészítve. Mindenki mindenkit ismert, néhány, akkor még élő alapító atyával³ együtt, és úgy tűnt, mintha a résztvevők saját maguk is valamiféle „network-érzést” élnének át. Linton C. Freeman⁴ (2004) *The Development of Social Network Analysis: A Study in the Sociology of Science* című könyvében hasonló élményekről számol be.

Az a földcsuszamlásszerű változás, amely azóta a szemünk előtt zajlik és minket is érint, már a számok szintjén is döbbenetes. Mára az életünket behálózza a hálózat: a Google keresőben a *hálózat* szóra 6,5 milliárd, a *network* szóra 3 milliárd találat jut! A hálózati gondolkodás népszerűsége és paradigmatis használata a társadalom- és a természettudományokban, külön-külön és interdiszciplináris módon egyaránt tetten érhető. Ennek jó példája a magyar származású Barabási Albert-László két könyve, a *Behálózva* és a *Villanások* (Barabási 2003 [2002] és 2010). Ezek az utóbbi évek nemzetközi könyves toplistáján is szerepeltek, és a jóvoltukból tudjuk, hogy a biológiában, a fizikában, a gazdaságban, a társadalomban vagy éppen az internet világában létrejövő hálózatok ugyanazon rendezőelv szerint működnek.

Mindegyikük esetében az ún. skála-függetlenség elve érvényesül. Ezek a hálózatok nem véletlenszerűen jönnek létre, és nagy hibátűrő képességük (robosztusságuk) folytán maguktól nem is esnek szét. Ezeket a hálózatokat – legyen szó baráti kapcsolatokról vagy idegsejtekről – néhány népszerű, befolyásos, sok kapcsolattal rendelkező, központi aktor⁵ tart

¹ A magyarországi szociológusok közül a nyolcvanas évek végétől Utasi Ágnes, Angelusz Róbert, Tardos Róbert, Sik Endre és Szántó Zoltán idevonatkozó munkásságát érdemes megemlíteni. A kilencvenes évektől kezdve a lista egyre bővül, részletekért lásd a magyar hálózatkutatók honlapját: www.socialnetwork.hu

² A kapcsolathálózat kutatók nemzetközi szervezete, az INSNA (International Network for Social Network Analysis) évente megrendezése kerülő konferenciája. Az INSNA tevékenységéről bővebb információ a <http://www.insna.org> honlapon található.

³ Pl. Clyde Mitchell, Harrison C. White, Frank Harary

⁴ A társadalmi kapcsolathálózat kutatás (SNA) egyik doyenje.

⁵ A középpontban lévő aktorra a szakirodalomban sokféle elnevezés létezik: középpont, csomópont vagy éppen hub.

össze, amelyekhez nagyon sok, de kevés kapcsolattal rendelkező kisebb pont tartozik. A hálózatban mindenki fontos: a középpontban lévők befolyása, véleményformáló és összekötő szerepe az innovációt és a fejlődést segíti. A periférikus, kevésbé fontos, de nagy számú aktorok viszont a hálózat stabilitását biztosítják: a szakirodalomban ezek az ún. gyenge kapcsolatok.

A 21. század kétségtelenül „hálózati társadalom” (Castells (2005 [1996]), abban az értelemben, hogy működése az információ előállítására, feldolgozására és továbbítására épül, és fenntartását a modern információs és kommunikációs technológiák hálózata biztosítja. Amellett tehát, hogy a köztudatban, a mindennapi életben ma alapfogalom a hálózat, magától értetődő, hogy a társadalom tagjai egymáshoz ilyen-olyan módon kötődnek, szomorúan látjuk és kutatásainkban mérjük az egyes egyén izoláltságát, magányát, társtalanságát, kirekesztődését és a másik emberrel szembeni, egyre fokozódó bizalmatlanságát. Paradox módon úgy tűnik, mintha ma az emberek hálózatban, mégis valós emberi kapcsolatok híján élnének. Kicsit hasonló érzés, mint amikor mindenki kommunikál, de senki nem beszél, és főleg nem beszélget!

Szociológusi pályafutásunk kezdetén Albert Fruzsinaival együtt, valószínűleg a fentiekhez hasonló tapasztalatoknak köszönhetően kezdtünk el a társadalmi kapcsolathálózat elméletével és módszertanával foglalkozni. A téma nem azért érdekelt minket, mert „trendi” volt, hanem azért, mert úgy éreztük: a hálózatban való gondolkodás népszerűsége ellenére az emberek többsége nem tudja, vagy még nem ismerte fel személyes kapcsolatainak (családi, baráti, közösségi) jelentőségét és értékét. Manapság pedig egyre inkább az az érzésünk, hogy lassan már a tudás is hiányzik, amelynek segítségével értékes és valós emberi (társ)kapcsolatok, barátságok vagy munkahelyi ismeretségek alakulhatnak. A network mint technika mellett minket a hozzátartozó gondolkodásmód is vonzott. Kutatásainkban, publikációinkban és előadásainkban egyaránt arra törekszünk, hogy a kapcsolatok értékét, hasznát és a bennük rejlő „tőkét” az egyéni és társadalmi sikeresség szempontjából világítsuk meg. Az Esély most megjelenő, tematikus számának szerkesztésekor – a tudományos ismeretanyag átadásán túl – is ez a meggyőződés motivált.

A társadalmi kapcsolathálózat-elemzés (SNA⁶) és annak intézményesülése még „nem jelenti egy egységes paradigma kialakulását” olvashatjuk Angelusz és Tardos (1991) *Társadalmak rejtett hálózata* című szöveggyűjteményének előszavában. (Angelusz–Tardos 1991: 6). A network-kutatás elsősorban egy önálló kutatási mód, a társadalmi jelenségek új szempontú megközelítése. Újfajta szemléletmód, amelyhez eddig is, és folyamatosan új módszereket és számítógépes programokat⁷ fejlesztenek ki. Freeman definíciója szerint a társadalomtudományi kapcsolathálózat-kutatás a társas cselekvők közti interakciók vizsgálata strukturalista

⁶ SNA – az angol social network analysis rövidítése

⁷ A legismertebb programok: az amerikaiak által kifejlesztett és folyamatosan frissített Ucinet és Netdraw, a szlovén fejlesztésű Pajek, a holland Tom Snijders nevével fémjelzett Siena, valamint az EgoNet, az egocentrikus network-ök vizsgálatát segítő speciális szoftver. <http://www.analytictech.com/ucinet/>, <http://vlado.fmf.uni-lj.si/pub/networks/pajek/>, <http://www.stats.ox.ac.uk/~snijders/siena/> és <http://sourceforge.net/projects/egonet/>

szempontból. Ez a strukturalista megközelítés azon a feltevésen alapszik, hogy a társas kapcsolatok mintázata, amelybe az egyén beágyazódik, önmagában meghatározó jelentőségű a számára. Az elemző célja a különböző mintázatok leírása és a létrejöttükhöz szükséges feltételek beazonosítása. (Freeman 2004: 2) Freeman szerint a kapcsolathálózat elemzés⁸ négy „összetevője” a következő: intuitív strukturalista nézőpont, szisztematikusan gyűjtött relációs adatok, grafikus ábrázolás és matematikai vagy számítógépes modellek. A felsorolás alapján egyrészt nem véletlen az a sokszínűség, az az „erős” interdiszciplinaritás, ami a network szemléletet jellemzi, másrészt az a bizalmatlanság és idegenkedés sem, amely a kapcsolathálózati módszerek alkalmazásakor és az eredmények értelmezésekor tapasztalható.

A társadalmi kapcsolathálózat-elemzés születésénél hét diszciplína „bábáskodott”: antropológia, szociálpszichológia, földrajz, matematikai biológia, szociológia, politika tudomány és kísérleti pszichológia. (Freeman 2004: 140) A network szemlélet egyre növekvő népszerűsége ennek a széles tudományos horizontnak, és az ebből eredő nyitottságnak és befogadási hajlandóságnak köszönhető. A módszer alkalmazható egyéni-, csoport- és rendszerszintű elemzésekre, illetve bizonyos esetekben egyének és csoportok közti viszonyokat⁹ is lehet vizsgálni. De ez csak az érem egyik oldala, a másik kicsit problematikusabb. A network elemzés – különösen az ún. teljes hálózatok¹⁰ vizsgálata – komoly matematikai, alkalmazott matematikai alapokra, valamint számítógépes modellekre épül. Akár a szociometriát, akár a gráfokat nézzük, könnyen belátható, hogy e módszereket alkalmazva olyan eredményeket kapunk (ábra és mátrix formátumban), amelyek megértése, átlátása egy „kívülálló” számára komoly kihívást jelent. Egy-egy bonyolultabb hálózatról készült ábrát a majdani felhasználó, megrendelő nemcsak hogy nem érti, de annak láttán meg is ijedhet és le is blokkolhat. Szerencsére kellő rásegítéssel ez a sokkoló hatás feloldható és pozitív irányba terelhető. Erre a kötetben szereplő tanulmányok között is találunk majd példát.

A hálózatok kutatás gyökereiről, az intézményesüléssé válás előzményeiről és körülményeiről több helyen is olvashatunk. Freeman könyve (2004) nemcsak azért izgalmas és hasznos olvasmány, mert részletesen minden-

⁸ A már hivatkozott könyvben a szerző a 19. század elejétől mutatja be a kapcsolathálózat-elemzés előzményeit és gyökereit: a kutatókhoz kapcsolódó intézmények és tudományterületek szerint.

⁹ Ezek az ún. two-mode (bipartit) hálózatok, ahol a kapcsolatokat egyének és cég/intézmények között vizsgálják. Mi legutóbb a Király utcai ingatlan panamát vizsgáltuk ezzel a módszerrel. (Ádám Albert, Beata Dávid, Réka Szalóky and Csilla Vizl: Hunt the key: mapping corruption in the real-estate 'business'. Az előadást az *The International School and Conference on Network Science*, <http://netsci2011.net/> keretében tartottuk.)

¹⁰ A kapcsolathálózati szakirodalom megkülönbözteti az ego-centrikus és a teljes (whole) hálózatokat: az első esetben az egyénekről külön-külön megadott szempontok szerint gyűjtünk kapcsolataikra vonatkozóan adatokat, és az így kapott hálózatokat struktúrájuk, illetve szocio-demográfiai szempontok szerint hasonlítjuk össze. (pl. a nőknek vagy a férfiaknak van több bizalmasa, illetve barátja?) Teljes hálózatok vizsgálatakor egy ún. kapcsolati mátrixsal dolgozunk, ahol az n számú kérdezett $n-1$ kapcsolatáról kérdezzük. Minden szereplő mindenki másról nyilatkozik meghatározott szempontok és témák szerint. (pl. A személy a felsorolt nevek közül kivel jár egy klubba?).

kire és mindenre kiterjedően¹¹ (nevek, egyetemek, tudományos iskolák, diszciplínák) mutatja be a történetet, hanem a folyamatnak maga is alakítója és tanúja lévén a kulisszák mögé is bepillantást enged. Magyarul Angelusz és Tardos (1991) írását (előszó) érdemes megemlíteni. A téma iránt komolyabban érdeklődőknek a magyar kapcsolathálózat elemzők honlapját javasoljuk: www.socialnetwork.hu

A kötetet előkészítő munka során szembesültem azzal a meglepő ténnyel, hogy a tudományos megközelítésű network szemlélet a szociális szférában, tehát egy par excellence személyes együttműködésen alapuló területen alig van jelen. Az idegen nyelvű cikkek válogatása során derült ki, hogy ebben a témában tematikus száma egyetlen, releváns külföldi folyóiratnak¹² sem volt, és igen kevés olyan tudományos publikáció akadt¹³, amely szociális területen (főleg intézményi szinten) a kapcsolathálózati elemzés módszerét alkalmazta volna. Ennek oka nagy valószínűséggel a korábban említett eredmények első látásra nehezen olvasható és értelmezhető voltából fakad. Ez a tematikus szám tehát nemzetközi szempontból is úttörő vállalkozásnak mondható.

Mielőtt részletesen bemutatnánk a tematikus számban szereplő tanulmányokat, az olvasást és az eredmények értelmezését segítő összegyűjtöttük és röviden bemutatjuk a network irodalom leggyakrabban használt kifejezéseit. A kötetben a terminológiát illetően igyekeztünk következetesnek lenni. Ebből a szempontból legfontosabb, hogy a *network* szóra magyarul, vonatkozzon akár a módszerre, akár a jelenségre egységesen a *hálózat*¹⁴ kifejezést használjuk. Ez alól egy esetben teszünk kivételt: Messing és Molnár roma háztartások kapcsolatait vizsgáló cikkében.

A kapcsolathálózatokra vonatkozó adatgyűjtés és elemzés már említett (lásd 10. lábjegyzet), két lehetséges módja az egocentrikus, illetve a teljes hálózat vizsgálata. Ez utóbbi esetében használatos terminus technikus a sűrűség, a fok, a centralitás és a centralizáció (a kötetben több tanulmány is ezt a módszert alkalmazza).

A kapcsolathálózat kohézióját, összetartó erejét fejezi ki a *sűrűség*: ez a szám az összes lehetséges és valós kapcsolatok arányát mutatja, értéke 0–1 között mozog. Minél magasabb ez az érték, annál sűrűbb a

¹¹ A történethez tartozó ismertebb nevek (Tönnies, Durkheim, Spencer, LeBon, Simmel, Moreno, Lazarsfeld, Malinowski, Radcliffe-Brown, Whyte, Lewin, Festinger, Levi-Strauss, Merton) említése mellett kevésbé ismert kutatók (L. von Wiese, Huber, L. H. Morgan, H. Bott, E. Hagman, W. L. Warner, E. Mayo, C. Homans, F. Harary) és munkásságuk is bemutatásra került. Az USA-ban Berkeley, Harvard, Michigan, Chicago, Columbia és az iowai egyetem töltött be fontos szerepet, Angliában a manchesteri és az LSE szerepe volt jelentős.

¹² Pl.: International Journal of Sociology and Social Policy, International Social Work, European Journal of Social Work

¹³ A szociális szférában network módszert alkalmazó tudományos cikkekre vonatkozó kérésemet a hálózatelemzők nemzetközi levelezési listájára is rátettem socnet@lists.ufl.edu. A továbbított hat cikkből kettő került a kötetbe.

¹⁴ Magyarul a hálózat szó mellett a háló szó is használatos. Kérdésemre, hogy háló vagy hálózat, Tardos Róbert is megerősített, hozzátéve, hogy a háló szó, az angolban is előforduló net kifejezésre használható.

hálózat. Ha olyan hálózatot vizsgálunk, ahol a pontok között a kapcsolat irányított¹⁵, nem mindegy, hogy két adott pont között milyen irányú a vizsgált kapcsolat. A kapcsolat iránya szerint megkülönböztetjük a pont felé mutató (*befok*) kapcsolatokat: ha sokan nevezik meg az aktort, akkor őt magas presztízsű szereplőnek tekinthetjük. Ha pedig, az aktor felől nézve, ő az, aki sok mindenki mást nevez meg, sok kifelé mutató (*kifok*) kapcsolattal bír, akkor a hálózatban ő bír befolyással. A *központiság* (*centrality*) a hálózatban betöltött pozícióra utal, értéke szintén 0–1 között mozog. Minél magasabb ez az érték, annál inkább központi szereplőről beszélünk. A központiság mérésére három mérőszám használatos. A *fok-centralitás* (*degree centrality*) a közvetlen kapcsolatok számát veszi figyelembe, a *közelség* (*closeness centrality*) arra utal, hogy az aktor milyen könnyen „éri” el a vele direkt kapcsolatban nem álló szereplőket. A *közöttiség* (*betweenness*) mérőszáma pedig azt mutatja, hogy ki az, aki sok másik szereplő között helyezkedik el: ő az, aki közvetít, akinek olyan hatalma van, amivel ellenőrizni képes a hálózatban előforduló erőforrásokat. Itt fontos megjegyezni, hogy a közöttiség alapján központiak nevezett szereplőnek nem feltétlenül van sok közvetlen kapcsolata. Végezetül a *centralizáció* (*centralization*) mérőszámát említjük, amely a teljes hálózatban azt mutatja meg, hogy mennyire erős azoknak a pozíciója, akik különleges csoportok közepén helyezkednek el.

A kötetben publikált hét tanulmány mind téma-, mind módszerválasztás szempontjából jól mutatja azt a sokszínűséget, amely a kapcsolathálózati megközelítés sajátja. A tanulmányok közül kettő az oktatás területén, iskolai keretek között vizsgálja a reformpedagógiai programok sikeres terjedését: míg Becze és Bodor intézményi szinten, addig Neal és társai elsősorban egyéni (pedagógus) szinten mérik az innováció terjedését és a véleményvezetők szerepét. Dávid és Magvas tanulmányának, valamint Peter Raeymaeckers belga kutató „kutatási jegyzetének” fókuszában a szociális ellátó rendszer intézményei állnak: az első cikk az észlelő- és jelzőrendszer hálózatát, az utóbbi az olyan szervezetekét vizsgálja, amelyek garantált minimumjövedelemben részesülő ügyfeleknek nyújtanak szolgáltatásokat. A személyes kapcsolatok egyéni szintű elemzése dominál Nagy Terézia harmadik világbeli menekültek neointegrációját vizsgáló tanulmányában, valamint Messing és Molnár publikációjában is, amely a szegény roma háztartások kapcsolati hálóját hasonlítja össze. Ez utóbbi módszertanilag is eltér a többi tanulmánytól: kvalitatív adatokra (interjú) támaszkodik és a társadalmi tőke, azon belül is a kapcsolati tőke fogalmával operacionalizál. A kötet „kakukktója” Udvari Kerstin tanulmánya, amely amellet, hogy a szociális munka kapcsolathálózati megközelítésének történetét és elméleti hátterét dolgozza fel, elsősorban a német szakirodalomból merítve olyan technikákat is bemutat, amelyek a gyakorlati segítői tevékenységben jól, Németországban már bevált módon alkalmazhatóak.

A Bevezetőt Dávid Beáta és Magvas Mária tanulmánya követi, „A munkakapcsolat határozza meg a jelzőrendszert”, Az észlelő- és jelző-

¹⁵ Pl.: irányított (*direct*) kapcsolat, ha A ad tanácsot B-nek, de B nem ad tanácsot A-nak. Ugyanakkor irányítatlan (*undirect*) kapcsolat pl. a testvéri kapcsolat, mert ha A testvére B-nek, akkor B is testvére A-nak.

rendszer működése Veszprémben címmel. Ebben a tanulmányban a szerzők arra vállalkoztak, hogy a kapcsolathálózat-elemzés módszerét alkalmazva felmérjék a Veszprémben működő észlelő- és jelzőrendszert, és rávilágítsanak azokra a pontokra, amelyek segítségével a működés még hatékonyabbá tehetőek. A Gyermekjóléti Szolgálat vezetője – némileg rendhagyó módon¹⁶, az eredmények „lefordításával”¹⁷ – nemcsak felismerte a módszerben rejlő lehetőségeket, hanem a konzultációk nyomán a tanácsokat megfogadva új lépéseket is bevezetett. Külön szerencse, hogy a tanulmány végén már kézzelfogható eredményekről is olvashatunk.

Becze Orsolya és Bodor-Eranus Eliza a hálózatvizsgálatok egyik „bestseller” témáját, a véleményvezérek szerepét, strukturális jellemzőit és hatását veszik górcső alá, az innováció terjedése szempontjából. A véleményvezetőkre vonatkozó elméletek bemutatása után a szerzők azt vizsgálják, hogy egy reformpedagógia módszer sikeres bevezetéséhez hogyan és milyen intézményekre van szükség. Eredményeik¹⁸ egyrészt a véleménybróker (hid szereplő) jelentőségére hívják fel a figyelmet, másrészt intézményi szinten az óvodák szerepét hangsúlyozzák az iskolákkal szemben.

A bevezetőben idáig leírt elméletek és módszerek annak ellenére jól illeszkednek a kötet tematikájához, hogy nem szerepelnek Messing Vera és Molnár Emília cikkében. A roma személyek és háztartások kapcsolati erőforrásait magam is kutattam, és az eredmények meggyőzőek voltak, azok jelentős szerepét illetően. Messing és Molnár egy borsodi és egy baranyai városban gyűjtött kvalitatív adatokat a kérdezettek családi és családon kívüli kapcsolatairól, cigány háztartások körében. A társadalmi tőke, illetve konkrétan a kapcsolati tőke megjelenési formáit¹⁹ próbálják megragadni. Az elemzés során feltett kérdéseikre (pl. kik boldogulnak jobban, vagy a kapcsolatok közül melyek segítik és melyek nehezítik a szegénységben élők megélhetését) a válasz nem egyértelmű; a kapcsolatok hasznossága erősen hely- és szituációfüggő. A sok, feldobott kérdés az Olvasó számára intellektuális kaland.

Nagy Terézia cikke, néhány hónappal a norvégiai vérengzés után, úgy vélem különösen aktuális. Hogyan és kikkel állnak kapcsolatban ma a menekültek Magyarországon? Ki, hol és mit tehet azért, hogy ezek az emberek mielőbb beilleszkedhessenek? A tanulmány szerzője harmadik világbeli menekülteket kérdez otthoni és itteni kapcsolataikról. A menekültek neointegrációjának esélyét vizsgálja, ha van diaszpóra, és ha nincs. A szociális szakma számára különösen fontos, hogy a neointegrációs folyamatok bemutatásánál külön kitér a segítő és a szociális munkások szerepére.

¹⁶ Sajnos gyakori tapasztalat, hogy az alkalmazott kutatási eredmények is az íróasztalfiókba kerülnek, anélkül, hogy létrejönne a visszacsatolás a gyakorlatba.

¹⁷ A megrendelőnek első alkalommal lépésről lépésre el kellett magyarázni a hálózatok ábráit.

¹⁸ Az eredmények általánosíthatóságát illetően: a mintavétel nem országos, az Észak-alföldi régióra korlátozódott.

¹⁹ A tanulmányban részletesen kifejtik az idevonatkozó társadalmi tőke terminológiákat, és a társadalmi kapcsolatok három formáját – bonding (megkötő), bridging (hídyszerű) és linking (átívelő) kapcsolatot – különböztetik meg.

A magyar tanulmányok sorát Udvari Kerstin cikke zárja. Mint utaltunk rá, ez a cikk kicsit eltér az eddigiektől. A másság elsősorban a műfajban keresendő. Udvari Kerstin nem saját kutatását elemzi, hanem gyakorlati segítséget igyekszik nyújtani a szociális munkásoknak. Az elméleti háttér leírásán túl, a kapcsolathálózati szociális munka eszköztárának kialakításához különböző módszereket és eszközöket kínál: kapcsolathálózati tanácsadás, kapcsolathálózati kártya vagy a támaszt nyújtó mátrix. Reményeink szerint ez a tanulmány a kapcsolathálózat elemzés gyakorlati felhasználását fogja megkönnyíteni.

A kötetbe, mint említettük, két idegen nyelvű cikket sikerült beválogatnunk. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon – mindkét esetben – anyagi támogatást is kaptunk. Jennifer Watling Neal és társai által publikált, eredetileg az *American Journal of Community Psychology* 2011-es 47. számában megjelent, *Channels of Change: Contrasting Network Mechanisms in the Use of Interventions* című tanulmány magyar fordításának jogát²⁰ a szerzők állták. Ezúton is köszönjük!

Köszönet illeti továbbá a Taylor & Francis Ltd-et is (<http://www.tandfonline.com>), akik ingyen rendelkezésünkre bocsátották Peter Raeymaeckers *Working together? Social integration and the effectiveness of networks among human service organizations* című cikkét, ami *European Journal of Social Work* 2010. 13. évfolyam 4. számában az 561–566. oldalon jelent meg.

A statisztikában kevésbé jártas Olvasónak talán kicsit nehezebb olvasmány Neal és társai tanulmánya, amely az innováció diffúzióját vizsgálja, iskolai keretek között, 29 tanár bevonásával. A cikk az elméletek alapján két hipotézist hasonlít össze: a *kohéziós* és a *strukturális ekvivalencia hipotézist*. Az előbbi szerint egy új beavatkozást azok a tanárok fogják inkább alkalmazni, akik olyan kollégákkal állnak kapcsolatban, akik már maguk is használók. Ezzel ellentétben a második feltételezés arra utal, hogy azok a tanárok fogják az adott beavatkozást alkalmazni, akik a hozzájuk hasonló kapcsolatmintázattal rendelkező kollégáiktól látják ezt. A közösségi pszichológusok munkáját is segítő a szerzők úgy vélik, hogy a beavatkozások gyorsításánál a környezet, a hasonló kapcsolathálózati struktúrával rendelkező pedagógusok befolyása számít, azaz a beavatkozások terjedése esetében a strukturális ekvivalenciának van jelentős szerepe. Ide – részünkről – két módszertani megjegyzés kívánkozik: egyrésztől a nagyon alacsony esetszámok, másrésztől az adatok szerkezetéből adódó vélhetően magas autoregresszió²¹ miatt a tanulmányok végkövetkeztetéseit érdemes óvatosan kezelnünk.

A kötetet Peter Raeymaeckers: *Együttműködés? Társadalmi integráció és a humán szolgáltató szervezetek hálózatának hatékonysága* című kutatási jegyzete zárja. A szerző tervei szerint, doktori disszertációjának

²⁰ A Springer kiadó külön kedvezményt adott, a szokásos díj felét kellett kifizetni.

²¹ A tanulmányban is használt regressziós modell az esetek függetlenségéből indul ki, de mind az idősoros megközelítés, mind az, hogy egy intézményből több tanárt megkérdezték, mind a felhasznált hálózat alapú mutatók ellentmondanak a függetlenség elvének. Vélhetően az idősoros megközelítésből adódó magas autoregressziós komponens miatt mérnek a kutatók a társadalomtudományokban szokatlanul magas, 0.6 feletti R**2 értékeket. (A megjegyzések megírásában Bozsonyi Károly és Kmetty Zoltán segített.)

részeként a szociális szolgáltatók hálózatát fogja vizsgálni. Jelen cikk a majdani vizsgálat elméleti háttérét alapozza meg. Kiindulási pontja annak megállapítása, hogy egy szervezetekből álló hálózat hatékonysága a hálózaton belüli társas integráció mértékétől függ. A kutatás végső célja Raeymaeckers esetében is az, hogy a kapcsolathálózati megközelítéssel a gyakorlati munkát segítse: az eredmények ismeretében a szociális munkások rálátást nyerjenek arra a nagyobb struktúrára, amelybe ők (és szervezetük) is be van ágyazva. Ugyanakkor az integráció erősítését is megcélozva, a szervezetek (szociális munkások) közti konfliktusok leküzdésében is segíteni kíván.

Az Esély 2011. 5. tematikus számával két célt tűztünk magunk elé. Az izolált, individualista egyének-szervezetek egymás elleni „küzdelmé” helyett az összefogás, az együttgondolkodás és az együtt cselekvés nélkülözhetetlen voltára szeretnénk felhívni a figyelmet, a szociális szféra hatékonysága és eredményessége szempontjából. Azaz a hálózatelemzést nemcsak új és jól használható módszerként kívánjuk bemutatni, hanem a hálózatban élést és a közösségben való gondolkodást is elő kívánjuk segíteni.

Remélem, hogy az emberi (társas) kapcsolatok értékéről és hasznosságáról a kötetben szereplő tanulmányokkal nemcsak saját meggyőződésemet sikerül megerősítenem: egyedül nem (vagy nehezebben) megy!

Irodalom

- Angelusz Róbert – Tardos Róbert (1991): *Társadalmak rejtett hálózata, avagy mit remélhet a társadalomkutatás a kapcsolathálózati megközelítéstől*, in Angelusz Róbert–Tardos Róbert (szerk.): *Társadalmak rejtett hálózata*, Magyar Közvéleménykutató Intézet, pp. 5–19.
- Barabási Albert-László (2003): *Behálózva – a hálózatok új tudománya* (Magyar Könyvklub)
- Barabási Albert-László (2010): *Villanások – a jövő kiszámítható* (Nyitott Könyvműhely)
- Castells, Manuel (2005 [1996]): *Az információ kora: Gazdaság, társadalom és kultúra*. I. kötet: *A hálózati társadalom kialakulása* (Gondolat–Infonia, Budapest)
- Freeman C., Linton (2004): *The Development of Social Network Analysis: A Study in the Sociology of Science*. Vancouver: Empirical Press, <http://aris.ss.uci.edu/~lin/book.pdf> letöltve 2011. 07. 24.